

Mevlânâ Güldestesi

BU KİTAP;

718. VUSLÂT
YILDÖNÜMÜ
HZ. MEVLÂNÂ HAFTASI
SEMPOZYUMU
BİLDİRİLERİNDEN
OLUŞMAKTADIR.

**KONYA
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ**

KÜLTÜR MÜDÜRLÜĞÜ

YAYIN NO: 7

1993

HAZRETİ MEVLÂNÂ

HAYDAR BAŞ

Araştırmacı - Yazar

Âşıklar Sultânı, marifet nurunun aynası, gönüllerde ebediyete kadar ölmezlik sırrına eren büyük Velî; İslâm'ın tolerans yönüyle belirlediği mekan **"Kur'an'ın bendesiyim"** diyen hakikat kölesi; **"Biz ezel ve ebedliyiz"** deyip zaman kabuğunu delen, **"Ölmeden evvel ölüünüz"** gerçeğinde öteleri seyreden kâmil insan, **"Kâinatın seyri aşk sarhoşluğuyla Allah'ı arama seferberliğidir"** deyip her zerrenin O'na koştüğünü söyleyen ârif; herkesi hiçbir fark gözetmeden dergâhına davet eden büyük mürşîd Hz. Mevlânâ, zaman çizgisinde 30 Eylül 1203'de *Horasan*'ın *Belh* şehrinde dünya sahiline teşrif etmiştir. Babası *Sultânul-Ulemâ* diye bilinen *Bahâüddîn Veled*, annesi ise, *Harzemşahlar*'dan bir prenses olan *Mü'mine Hatun*'dur.

Bahâüddîn Veled; ilimde, hilimde ve hitabette Belh insanını tasarrufu altına almış ve onları aşk fırınında istenilen kıvama getirmeye çalışmıştır. O'nu sevmeyenler halk üzerindeki bu engin tasarrufunu çekememiş, **"yerinizi alacaktır"** gerekçesi ile padişaha şikâyet etmişlerdi. Dünya malında gözü olmayan büyük velî, dedikoduya meydan vermeden, bir Cuma sabahı Belh şehrini aile efradı ve birkaç müridi ile terkeder. Ne var ki, Belh'in bu manâ sultanının ayrılışından sonra Belhli'ler ve Sultan ailesi,

Moğollar'ın istilâsına maruz kalacak ve bu dargınlığın ağır faturasını canları ile ödeyeceklerdir.

Bahaüddîn Veled'in ilk konakladığı yer *Nişâbur* olmuştur. Orada devrin büyük mutasavvıfı *Feridüddîn Attâr*, Sultânu'l-Ulemâ'yı karşılamış ve delikanlılık çağında bulunan Mevlânâ Celâleddîn'in de bulunduğu bir sohbet yapmışlardı. Hz. Mevlânâ bu sohbetten çok istifade etmiş, *Feridüddîn Attâr*'ın dikkatini çekmiştir. Öyle ki, yeni yazmış olduğu "*Esrarnâme*" adlı eserin bir nüshasını Mevlânâ'ya hediye etmiştir.

Daha sonra Bağdat'a, bundan sonra da *Mekke* ve *Medîne*'ye gidilerek Hacc farızası yerine getirilmiştir. Sultânu'l-Ulemâ Bahaüddîn Veled hazretlerinin gönlü, "*Rum Diyarı*" ismi ile ma'ruf olan Anadolu'da idi. Nitekim öyle de oldu. Yola Hicaz Bölgesi'nden tekrar revân olunup *Lârende*'ye kadar gelindi. Anadolu'nun bu şirin mntıkasında Mevlânâ Celâleddîn, *Gevher Hatun*'la evlendi.

Yıl 1219... Selçuklular'ın başına dünya ve ahiret sultanı diyebileceğimiz madde ve manâ eri bir hükümdar gelmiştir. Alâeddîn I. Keykûbat... Keykûbat, *Lârende*'den Sultânu'l-Ulemâyı aile efradı ve mürîdânı ile beraber Konya'ya davet etmiş ve yerleşmelerini sağlamıştır. Burada Alâeddîn I. Keykûbat, Sultânu'l-Ulemâ Bahaüddîn Veled Hazretlerine mürîd olmuştur. 12 Ocak 1231 yılında burada Sultânu'l-Ulemâ , Allah'ın rahmetine kavuşmuştur.

Bu zamana kadar babasının tadrîsatında ve manevî terbiyesinde yetişen Hz. Mevlânâ'yı, bundan sonra babasının halifelerinden Seyyid Burhaneddîn Hazretleri'nin yanında

görürüz. Bunlardan birisi ve ilki, çocukluk ve delikanlılık dönemlerinin, yanında geçtiği kendi öz babası Sultânü'l-Ulemâ Bahaüddîn Veled Hazretleri; İkincisi nefis tezkiyesinde O'nu çok ciddi bir gönül adamı yapacak, nefis merdivenlerinden yükselebilmesi için engin bir çileye sokacak olan büyük mürşid Seyyid Burhaneddîn Hazretleri, üçüncüsü, aşk ülkesindeki vuslat kapısı Şems'dir. ***Diyebiliriz ki, Mevlânâ'nın manevî hayatındaki cenin dönemi babasıyla; çocukluk, gençlik ,delikanlılık dönemi Seyyid Burhaneddîn'le; aşk dönemi ise Şems-i Tebrizî ile geçmiştir.***

Seyyid Burhaneddîn Hazretleri, Bahaüddîn Veled'in metoduna göre Hz. Mevlânâ'ya devamlı oruç ibadeti ile nefisini tezkiye ettirmiştir. O'na göre (ve gerçek de odur ki) ârifin kalbindeki marifet nurunun ortaya çıkıp parlaması için açlık şarttır.

Seyyid Burhaneddîn, Mevlânâ'ya bunu yaptırmıştır. Mevlânâ o kadar yükselmiştir ki, Konya'dan ayrılıp Kayseri'ye yerleşmek isteyen mürşidi Seyyid Burhaneddîn'e gönül koymuş, bindiği katırı bu nazla devirerek mürşidinin ayağının kırılmasına sebep olmuştu. Ayağı kırılmasına rağmen bu istidâtlı talebesine kızması gerekirken, tatlı bir tebessümle yanındakilere: " *Bizi, Celâleddîn göndermiyor*" diyerek tekrar geri dönmüştür. Ne var ki, Kayseri'ye gitmeye kararlı olan Seyyid Burhaneddîn, bir müddet sonra, *bir postta iki arslan oturmaz* gerekçesiyle Konya'dan ayrılmıştır.

Günlerden bir gün, manânın bahar, maddenin de

sonbahar mevsimini yaşadığı bir gündü. Konya'ya alışılmamış ve o zamana kadar oralarda benzeri görülmemiş meczub bir velî gelmişti: *Şems-i Tebrizî*...

Kâinatın her zerresinde, mahlûkatın her cinsinde, duran ve hareket eden her maddede Allah'ın tecellisini gören bu zat, o kadar kendinden geçmişti ki, nazar ettiği her noktanın yanmaması mümkün değildi. O, bütün bakışlarında aradan çekilir, alemi seyreden kim olduğunu gayet iyi bilirdi. Ve nihayet beklenen an gelmiş, Mevlânâ, medresesinden çıkmıştı. Kendine doğru ilerleyip atının yularını tutan o ulu kişi, kendi kadar güzel soru soruyordu bu manâ erine. Nazarı, Hz. Mevlânâ'nın yüz hatlarında geziyor ve dudakları şu cümleyi söylemekle meşgul oluyordu: "*Söyle misin bana! 'Seni tanıdım' diyen Bâyezîd-i Bestâmî mi büyük; yoksa, 'Ya Rabbi! Seni lâııkıyla tanıyamadım' diyen Hz. Muhammed mi?*" Hz. Mevlânâ bu tatlı ve ağır soruyu bir manâ padişahı olduğunu ifade edercesine şöyle cevaplandırıyordu: "*Hiç şüphesiz 'Seni lâııkıyla tanıyamadım' diyen Hz. Muhammed, 'Seni tanıdım' diyen Bâyezîd'den çok büyüktür.*" Şems, bu tecellî karşısında bir sayha atıp kendinden geçer. Bundan sonra iki ezeli dost kimin kime mürîd, kimin kime mürşîd olacağı belli olmayacak bir tarzda müştereken vahdet şerbetini içmeye başlamışlardır.

Her zaman olduğu gibi, "*Vecd*" ve "*Aşk*"ın insan üzerinde bıraktığı çekicilik vasfı yanında, bu mutlâk kıymeti kaybedeceği endişesiyle, halkda kıskançlık dönemi başlar. Nitekim bu iki dost arasındaki muhabbet, neticesinde de böyle olmuştur. Onları saran Vahdet sarhoşluğunun

yanında halkın dedikodusu da artmıştır. Şems'in kararlı tutumu, Mevlânâ'nın teslîmiyeti, dış aleme bütün kapıları kapamıştır. Buraya kadar gelmişken, "*Tasavvufta Teslimiyet*" hakkında birkaç söz etmek gereklidir. Teslîmiyet, *mürîdin mürşidine maddeten ve mânen teslim olması* demektir. Maddede herşeyi ona vermesi ve onun yoluna baş koyması, manâda ise, *varlığının her zerresinde O'nu görmesi* demektir. Esasen "*Fenâ fi'ş-Şeyh*" denilen "*mürşidde yok olma*" makamı da budur.

Öyle bir haldir ki; nasıl damlayı ummandan ayırmak mümkün değilse, mürîdi de mürşidinin varlığından ayırmak mümkün değildir. Tasavvufla ilgili yazılan eserlerde ise, teslimiyet şu veciz söz ile vurgulanır: "*Teslimiyet; mürîdin mürşidine, gassâlin elindeki meyyit gibi teslim olmasıdır.*" Bu hal zuhur edince; neden, niçin, nasıl, niye, v.s. gibi sorular artık ortadan kalkar; söylenilen sözlere gönül kapıları açılır. Yapılan işaretler istikametinde reyler beyan edilir. Verilen emirler neye mal olursa olsun, anında yerine getirilir.

Mürîdin mürşidine teslimiyetinin neticesinde mürşidine karşı sonsuz bir muhabbet devri açılır... Nitekim Hz. Mevlânâ ile Şems arasında da bu muhabbeti çokca görebiliyoruz. Hatta Şems-i Tebrizî'nin ölümünden sonra ölümünü bildiği halde, kendisine: "*Şems Konya'ya geldi*" diyenleri al tınla taltîf etmiş: "*Şems'in ölümünü bildiğiniz halde, bunlara niçin böyle muamele yapıyorsunuz?*" diyenlere: "*Onlar bana kimden bahsediyor; en çok sevdiğim mürşidimden değil mi? Ben onların bu yalan haberine bu bahşisi verdim. Şayet söyledikleri gerçek olsaydı, canımı*

verirdim" diyerek cevaplandırır. Öyle bir devre başlamıştı ki; Mevlânâ bütün dost ve arkadaşlarından ve Konya'nın ileri gelen zevâtından ayrılmış, medresesinde Şems ile birlikte sır kabuğuna çekilmişti. Bu hal, zamanın insanını harekete geçirmiş: "*Şems denilen bu adam gelip Mevlânâ'mızı elimizden aldı*" diye efkâr-ı umûmiyeye dedikodular sergilemişti. Naz ve niyâz halinde bulunmaz bu iki mânâ sultanı her gün ayrı bir "*Hak Tecellisi*" ile karşılaşmalarına rağmen, vuslatta *firkât* şartı olduğu için, Şems'in Konya'yı terketmesi gerekiyordu. Bu dedikodular *firkât*in zuhuru için Şems'in anîden Konya'dan ayrılmasına vesîle olmuştur.

Günlerden birgün Tebriz'li Şems, gönlünü Mevlânâ'ya bırakmış, maddesiyle başka diyârlara uçmuştu.

Mevlânâ derin hasret ateşleri içinde kıvranırken cemâlinde her an Hakk'ı seyrettiği mürşîdini aramaya koyulmuştu. Konya'ya gelip gidenden mecnûn misâli "*Şems, Şems*" diye soruyor, uçan kuşlardan haber arıyordu. Esâsen bu arayış ve yanış Şems'in muhabbetinde yok olmuştu. Mevlânâ'nın kemâli için bu ateş günden güne büyüyor, ikinci bir vuslat için sakin bir okyanus zemini halini alıyordu.

Beklenen haber Konya'ya yayılmaya başladı: "*Şems Şam'da...*" Haberi alan Mevlânâ derhal oğlu Sultan Veled ile birkaç mürîdini, birçok hediyelerle beraber Şam'a gönderir. Sultan Veled: "*Efendimiz... Bütün bunların yanında, sizi, en az sizin kadar seven babam Mevlânâ, sizi Konya'ya dâvet ediyor*" der. Bu en güzel dâvet, Şems'i

Konya'ya uçurmuştur. "*Şems geliyor*" diye istikbâl için Konya'nın eşrafı ve halkı sokaklara dökülmüş; na'tlar, kasîdeler, ilahiler ve Kur'ân-ı Kerîm okunmaya başlanmıştı. İki Hakk dostu artık yine karşı karşıya.

Mevlânâ bu ezeli ve ebedî mana büyüğünü medresesine getirmiş ve onun için mütevâzi bir köşe hazırlamıştır. Bu yolculukta müşîdi Şems'i, kendi terbiyesinde yetiştirdiği evlâtlığı ve mürîdesi *Kimya Hanım*'la evlendirir. Şems tamamen Konya'lı olmuştur.

Konya'da geçen günler iki ezeli dostu daha da birbirine rabtetmiş ve Mevlânâ'nın kemâli için her türlü zemin hazırlanmıştır. Mürîdin yumurtada civcivsiz olgunlaşmasını sağlıyorsa, müşîd-i kâmil de mürîdine nazar ederek, vuslatı için Müşîd'i Kâmil'in nazarı şarttır. Nasıl devekuşu yumurtalarına uzaktan nazar ederek onu kemâle erdiriyorsa... Bu ikinci dönem; Şems, Mevlânâ'ya bunu yapmış; "*Nazar-ı Hak*" ile O'nu doruk noktasına ulaştırmıştır. Bu dönemde de bu iki ezeli dostu çekemeyenler, dedikodu kazanını kaynatmaya başlamışlardır.

Mevlânâ'yı kemâle erdiren Şems'in şehâdeti yaklaşmıştı. Bir gece medresenin etrafını sarmışlar. Şems, Mevlânâ ile derin Vahdet sohbetinde iken onları vahşet planları ile bu denî' âleme çekmişlerdi.

Kapı çalınır ve Şems istenir. Gece karanlığında kapıyı açarak, karanlığa karışan Şems, bir sayha atarak ortadan kaybolur. Şems'in sadece yerde birkaç damla kanına rastlanır. Bu hadise, 1247 senesi Aralık ayının bir Perşembe

gecesi... Bu devreden sonra Mevlânâ artık yalnızdır. Ah-u enin ile günleri ve geceleri geçirir. Baştan başa aşk vadisi olan meşhur Mesnevî'sini bu dönemde kaleme almıştır.

Şems'in ahirete rihletinden sonra onun ölümüne inanmak istemeyen Hazret-i Mevlânâ, sanki her zaman gelecekmiş gibi bir bekleyiş içindedir. O da Şems'in şehâdetini bilmesine rağmen, varlığının her zerresine nüfûz eden Şems'in muhabbetini bu arayışla tatmîn ediyordu.

Gördüğü her varlıkta, işittiği her ses ve sözde Şems vardı. Şems bir ayna olmuş, o aynada Mevlânâ kendini seyretmeye koyulmuştu. Mevlânâ: *"Ben o, o ben; onunla aramızda bir fark yoktur"* diyerek bu ilahî gerçeği ifade etmeye çalışıyordu. Mevlânâ bütün gecelerini kendi gönül alemindeki Şems'in varlığı ile değerlendiriyordu ve bu gecelerde yedi/sekiz gazel birden yazabiliyordu... Bu gazellerde önce *"Hâmûş"* mahlâsını kullanmış, daha sonra da doğrudan doğruya Şems'in adını söylemişti.

Şam'a gitmişti... Mevlânâ Şam'da, sözde Şems'i arıyordu. *Bu arayış, varlığında olan Şems'i arama idi.* Onun için zahirde onu bulamayacağını biliyordu. *"Biz Şam'a canımızı vermiş, varlığımızı bağışlamışız; üçüncü defa ki, Rum'dan Şam'a koşuyoruz. Çünkü biz, Şam'ın gece gibi karanlık zülfünden kokular sürmüşüz"...*

Sultan Veled'e göre Şam'a bir keklik gibi giden Mevlânâ, Konya'ya ahçı bir doğan gibi dönmüştü. Eğer Mevlânâ, Şems'i Şam'da bulmuş olsaydı, bu Mevlânâ için bir kayıp olmuş olurdu. Halbuki şimdi Mevlânâ, coşkun ve cezbeliydi.

Katre idi, coşup deniz oldu. Yüce idi, aşkla daha da yücelendi. Aradığı kendinde göründü. Aşk denizi olup, köpürüp dalgalandı.

Mevlânâ'nın ayrılışından sonra Konya, sanki boşalmış; ıssız bir harabeye, çöle dönmüştü.

Mevlânâ'nın bundan sonraki irşad döneminde **Kuyumcu Selahaddîn** isminde büyük bir veliye rastlıyoruz. O'nun yetiştirdikleri arasında; oğlu Sultan Veled, Emîr Süleyman, Çelebi Hüsameddîn gibi büyük zevâtın olduğunu da görüyoruz.

Mevlânâ devrin büyüklerinden olan, Muhyiddîn-i Arabî'nin evlâtlığı Sadreddîn-i Konevî ile de sohbet etmiştir.

Zaman ilerledikçe Mevlânâ'nın varlık ağacı (vücûdu) zayıf ve nahîf bir hale gelmişti. Hatta birgün hamamda, solgun teni altında ortaya çıkan kemiklere bakarak: *"Bütün ömrümde kimseden utanmadım, fakat şu zayıf vücudumdan utanıyorum; zira o, bana çok hizmetlerde bulundu, bense ona istediği gibi bakamadım"* demişti.

Mesnevî'nin yazılması bitmiş ve artık Hakk'a yürüme zamanı da gelmişti. Son gazellerinde de *"Mutlak Varlık"*a bir an evvel kavuşmanın heyecanı dalgalanıyordu. Yıl 1273... Maddenin ve manânın kış mevsimi idi. Büyük Velî'nin rihlet zamanı geldi. Konya'da depremlerin ardı arkası kesilmeyecek şekilde çoğalmıştı. Gene bir gün *"üzüntüden kurtulursunuz"* der. Bu depremden bir kaç gün sonra ağır bir ateşle yatağa düşen Hazret-i Mevlânâ, bütün Konya'nın havasını üzüntüye garketmiş, onları firkât

gözyaşları ile başbaşa bırakmıştı. Son gece, Hazret-i Mevlânâ yatağından hafifçe doğruldu ve oğlu Sultan Veled'e: *"Veled, oğlum! Ben iyiyim artık; git yat. Biraz dinlen"* dedi. Sultan Veled, istemeyerek itaat etti. Mevlânâ, arkasından son gazelini okuyor, Çelebi Hüsameddîn de kaleme alıyordu:

"Biz, geceleri, tâ sabahlara kadar sevdâ dalgaları arasında bocalar dururuz. İstersen gel bağışla bizi, istersen gel cefâ et bize."

"Bir dert ki, ölümden başka devâsı yok... Ben, nasıl olur da 'bu derde devâ bul' derim."

"Ben o padişah değilim ki, tahttan ineyim de tabuta bineyim. Benim tabutumun yazısı ebediliktir" diyen Hazret-i Mevlânâ, son sözleri arasında, *17 Aralık 1273* Pazar günü sevgilisine kavuşmuştu. Rahmeti bol olsun; himmeti üzerimizden eksik olmasın... (Amin).

Sözlerimizi Hazret'in şu beyiti ile bitirelim:

***"Gelsin; varlık nâmına ne varsa gelsin;
Kâfiri, putperesti, mecûsîsi gelsin."***